

ETNOLINGWISTYKA NA LITWIE:
HISTORIA I WSPÓŁCZESNOŚĆ

Kristina Rutkovska, Uniwersytet Wileński

Początki zainteresowań folklorem narodów bałtyckich

Alfonsas Šešplaukis, 1995,
J. G. Herderis ir baltų tautos,
Vilnius.

„J. Herderis labai domėjosi kalba, kaip gyva, organinė tautų dvasios išraiška, į kurią įauga ir išsisknija pavienis asmuo. Iš tikrųjų suvokti dvasinį kalbos turinį reiškia suprasti šią dvasią, o kartu ir kitą žmogų, bei save patį”,

„J. Herder interesovėl sė jėzykiem jako żywym, organicznym wyrazem ducha narodu, w którym tkwi i rozwija sė každy pojedynczy człowiek. Tak naprawdė zrozumieć duchowā treść jėzyka znaczy zrozumieć tę duszė, a zarazem też innego człowieka, i siebie samego”.

s.124.

Towarzystwa ludoznawcze działające na Litwie w II poł. XIX – na początku XX w.

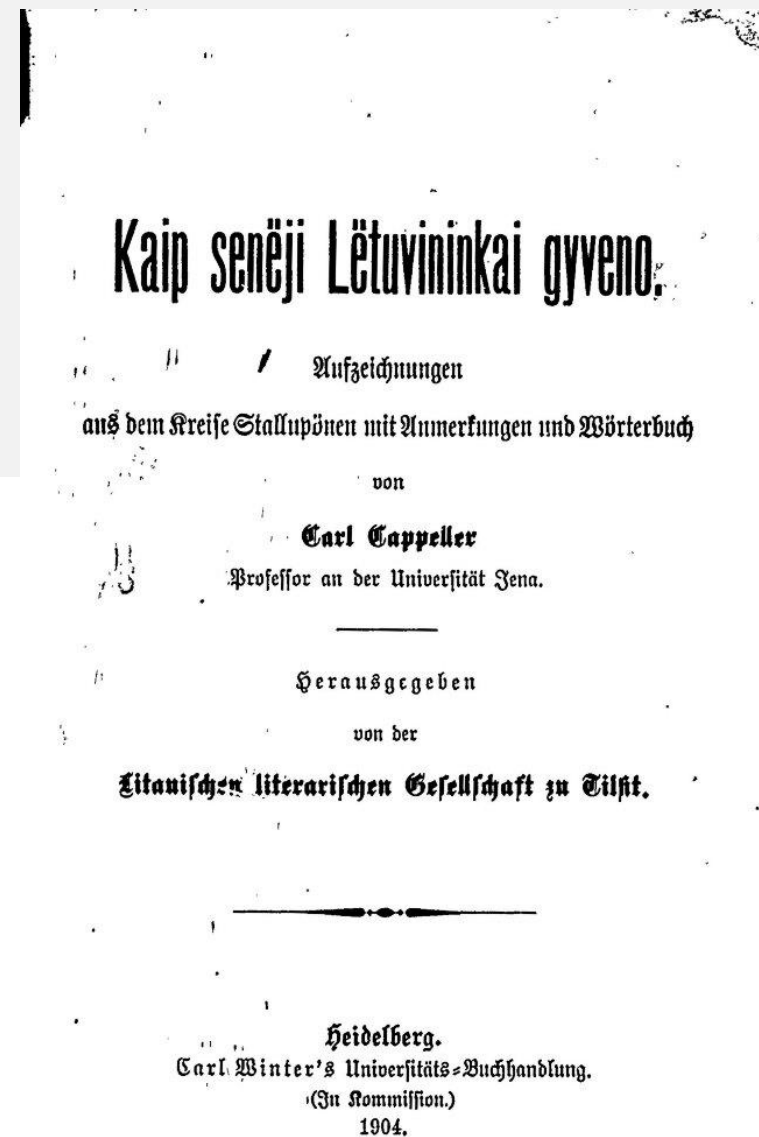
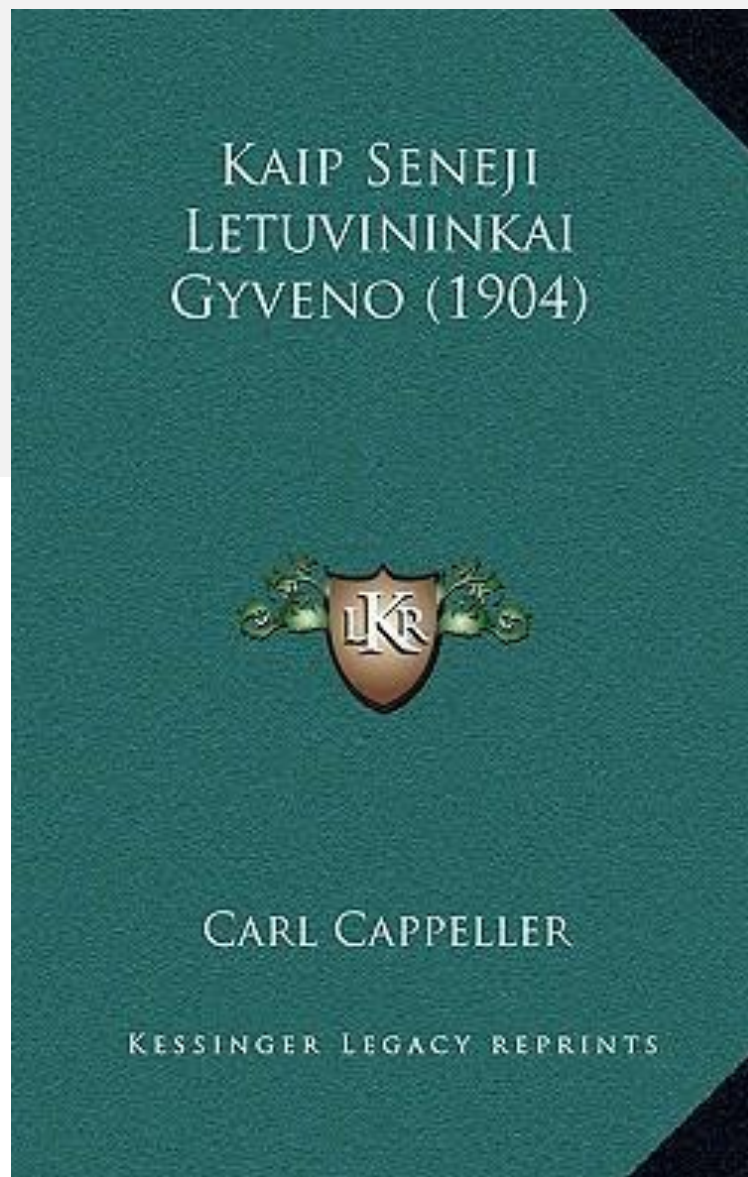
- *Rosyjskie Towarzystwo Geograficzne*
(ros. Русское географическое общество) 1845 -1938
- *Litewskie Towarzystwo Literackie* (niem. Litauische literarische Gesellschaft) 1873,
1879 – 1923
- *Wisła* i Jan Karłowicz (1868, 1871, 1888-1899)
- *Litewskie Towarzystwo Naukowe* (lit. Lietuvos mokslo draugija) 1907- 1940

Litewskie Towarzystwo Literackie (Litauische literarische Gesellschaft) 1879 – 1923

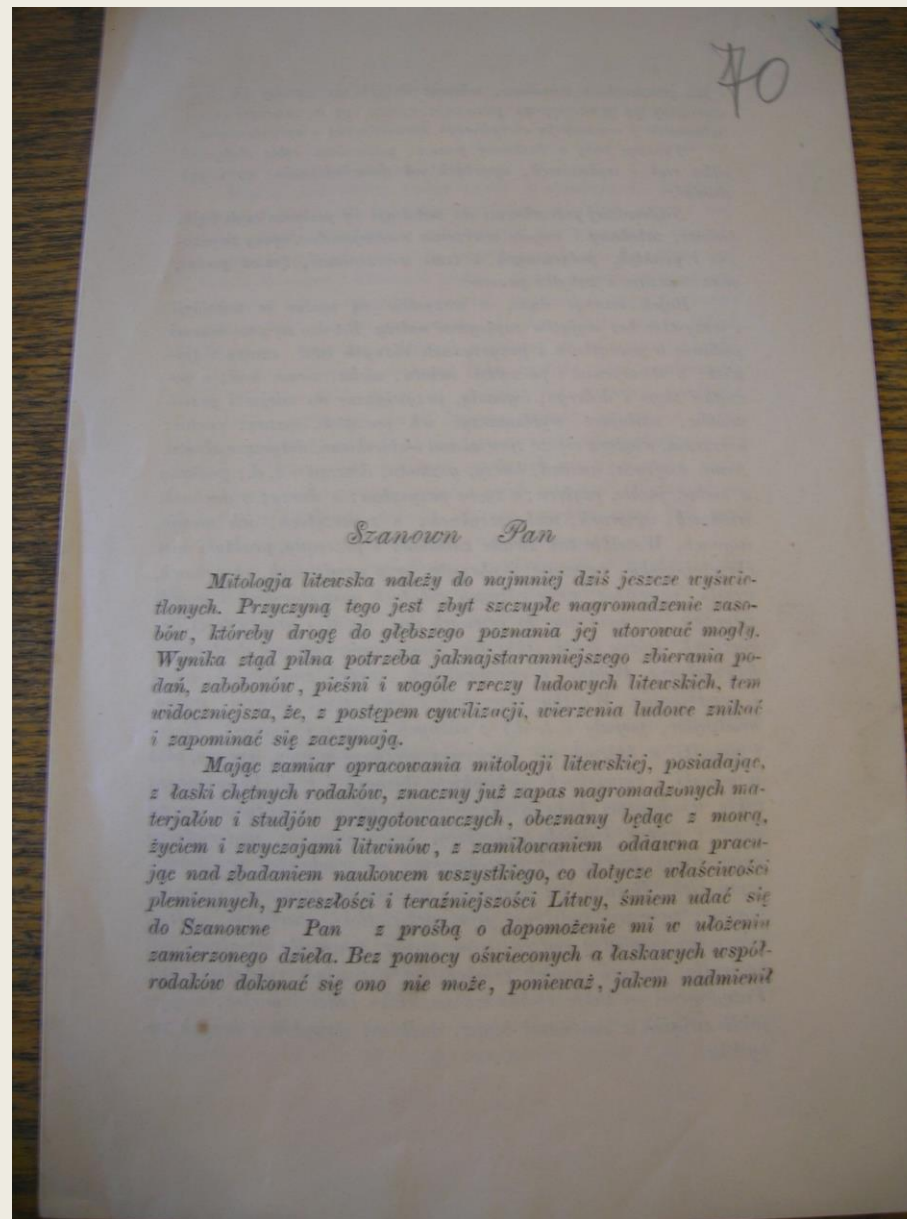
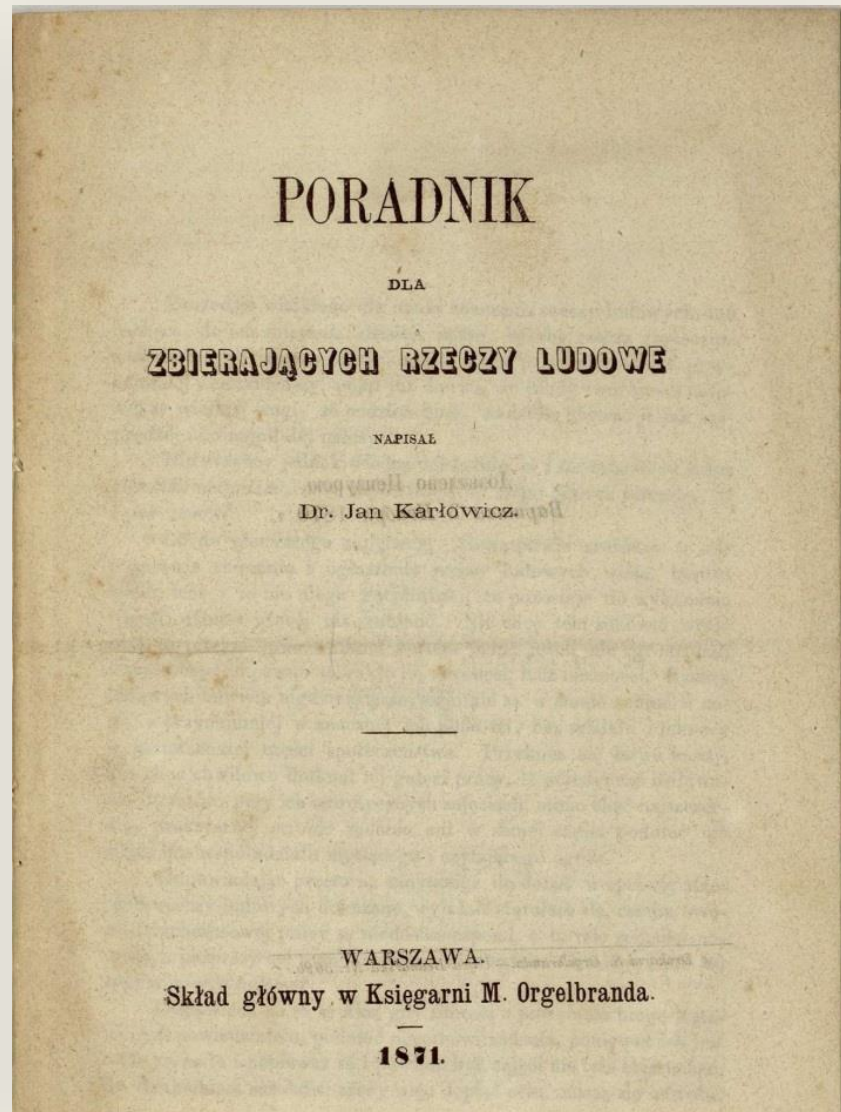
- Jego początki można wiązać z powstałym w 1873 roku *Kółkiem Litewskim* (niem. *Litauisches Kränzchen*), założonym przez M. Voelkela, który uczył się języka litewskiego w Królewcu u Fr. Kurschata i G. Nesselmana.
- W jego składzie byli znani niemieccy, litewscy, polscy i rosyjscy językoznawcy: Silvestras Baltramaitis, Antanas Baranauskas, Jonas Basanavičius, Adalbert Bezenberger, Filip Fortunatov, Jan Karłowicz, Jan Baudouin de Courtenay, Georg Nesselman, Eduards Volters i inni.
- Towarzystwo miało swój organ wydawniczy - „Mitteilungen der litauischen literarischen Gesellschaft“ (1880–1912).
- Jednoczyło w swoim składzie bardzo liczne grono osób (ponad 200), na łamach pisma ukazały się znaczące opracowania.

Carl Cappeler, 1904,
*Jak dawni Litwini
žyli*, Heidelberg.

Działalność Jana Karłowicza na Litwie

dalyko. Mokslas ir iš to ištrauks naudos.

Daug kas ir iš didelių tyrinėjimo sričių pasiliko į šią programą neįtraukta. Kol-kas leidžiame tik folkloro dalį.

Čionai vieta bus priminus, jogei sulig § 12 L. M. D-jos Įstatų žmonės, kurie atlieka naudingus, kaip ir šitoje programoje minėtuosius, Draugijai darbus, gali būti visuotino Draugijos narių susirinkimo priimti į narius-bendradarbius; jie turi narių teises, t. y. gauna L. M. D-jos leidinius, turi balsą susirinkimuose, bet narių mokesnių gali nemokėti.

Taisydami šią programą rašytojai pasinaudojo šiais raštais:

- 1) Dr. Jan Karłowicz. Poradnik dla zbierających rzeczy ludowe. Warszawa 1871.
2. Записка для обозрѣнія русскихъ древностей СПБ. 1851.
- 3 Программа для собиранія этнографическихъ предметовъ. СПБ. 1904.
4. Программа для собиранія этнографическихъ свѣдѣній, Общества любителей естествознанія, антропологии и этнографіи. Москва. 1887.
5. Программа для собиранія нар. юрид. обычаевъ. М. 1887.
6. Programa tautas gara mantu krahjejeem sastahdita priwatdocenta E. Woltera wadiba no dazheem latweesu studentum. Jelg. Latw. Beedr. Rakstneecibas Nodal'as izdota. Jelgawa. 1892. Dal. X. 71. Paraduma tectibas (Iš viso 132 klausimai).
7. Программа для собиранія народныхъ пѣсенъ и другихъ музыкально-этнографиче-

43. Kokią turi įtekme žvaigždės į žmogaus gyvenimą?

44. Kaip vadina laumės juostą (vaivorykštė, dermės juosta ir t. t.).

45. Kas tai būtų Vaivas?

46. Kaip žmonės pasakoja apie dangaus paveikslus, apie krintančias (puolančias) žvaigždes ir kt.?

47. Ant ko stovi dangaus skliautas?

Vėjas, vėsula, žaibas, perkūnija.

48. Kokios yra apie juos pasakos? Kiek yra perkūnų?

49. Kiek yra vėjų, jų vardai?

Ugnis.

50. Jos vardai?

51. Kas daryt, kad ugnis iš namų nišeitų?

52. Kas daryt, kad ugnis neužkenktų?

53. Ką daryt Perkūnui trobą įtrenkus?

54. Kokių yra pasakojimų apie ugnį?

Marios—jūros.

55. Jų vardai?

56. Kaip jos atsirado?

57. Žvejų padavimai, spėjimai? Papročiai?

58. Kas audrą sukelia? Kas vilnis, bangas kelia?

59. Marių dvasios, deivės, marių mergos?

60. Ar duoda marioms aukas ir kam?

61. Ar nėra mariose paskendusiu miestų, salų, dvarų, bažnyčių ir tt.?

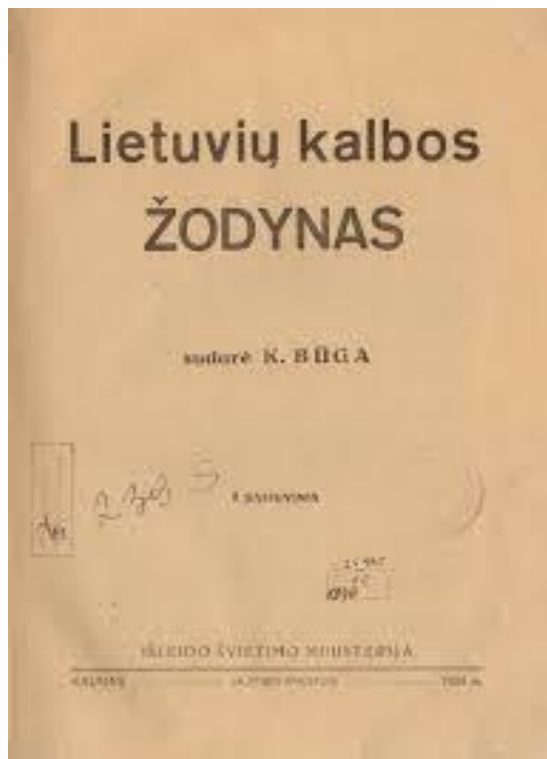
Litewskie Towarzystwo Naukowe

- Przygotowali oni specjalny **kwestionariusz do badań w terenie**, który wydano drukiem w 1910 roku. Metodologicznie nawiązywał on do już wcześniej sformułowanych założeń badawczych, na pierwszej stronie podawane były źródła, z których korzystano przy jego sporządzeniu. Jako pierwsze źródło pomocnicze jest wymieniany „**Poradnik**“ Jana Karłowicza z **1871 roku**, też sześć **rosyjskich opracowań i jedno łotewskie**.
- Był on jednak bardziej rozbudowany, zawierał aż **294 pytania**, był zorientowany na badania nie tylko **obrzędowości**, lecz też **onomastyki i słownictwa „ludowego”**.
- Ze szczegółowej analizy kwestionariuszy, przygotowanych do badań języka litewskiego, w których udział brał E. Volter wynika, że badania te miały **podłoże etnolingwistyczne**, były oparte na badaniach łącznych języka i kultury.

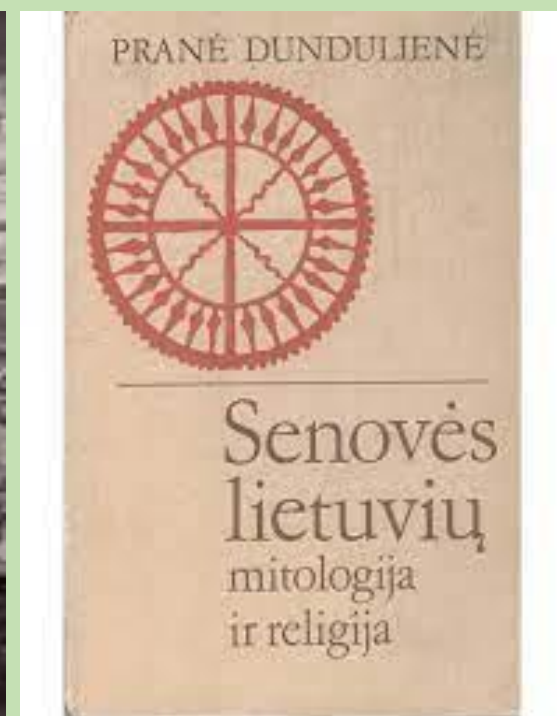
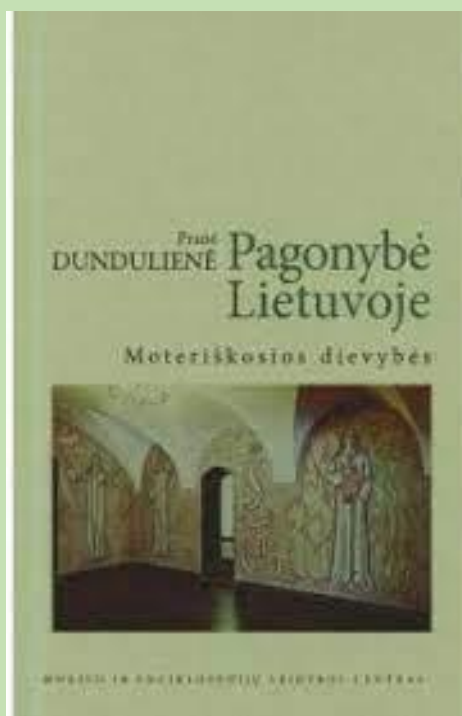
Litewskie Towarzystwo Naukowe (Lietuvos mokslo draugija) 1907- 1940

- Zainicjowane przez Jonasa Basanavičiausa, jednocześnie w swoim gronie wielu znanych lituanistów i działaczy społecznych, część z nich wykazała się już aktywną działalnością w *Litewskim Towarzystwie Literackim* (Volter, Bezenberger).
- *Litewskie Towarzystwo Naukowe* działało w podobnym nurcie, co i towarzystwa utworzone wcześniej – badało język litewski i jego narzecza, prowadziło badania antropologiczne, archeologiczne i historyczne, gromadziło materiały do biblioteki, archiwum i muzeum, dbało o oświatę i nauczanie języka litewskiego.
- Specjalna komisja do badań nad folklorem i etnografią, w składzie której byli J. Basanavičius, K. Grinius, A. Janulaitis, J. Tumas i E. Volter.

Lietuvių kalbos žodynas (t. I–XX, 1941–2002): elektroninis variantas. – Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, www.lkz.lt. ; materialy zacęto gromadzić w 1902 r.

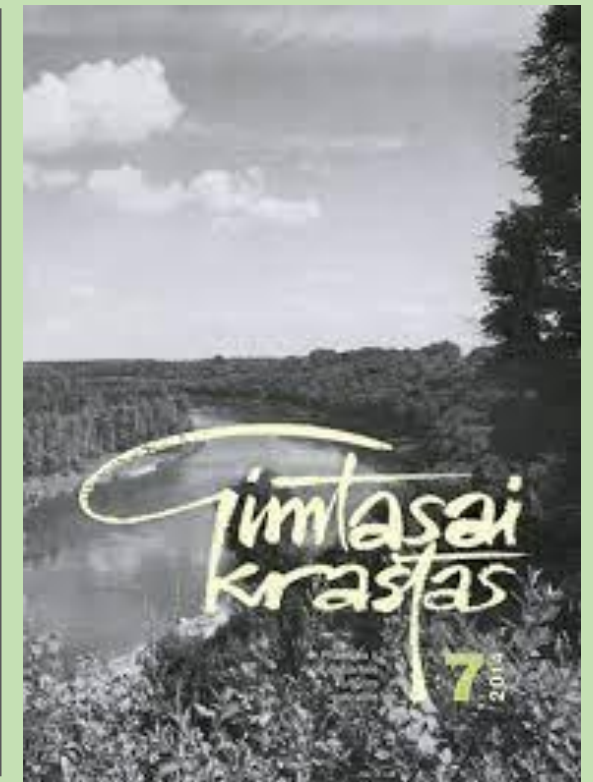
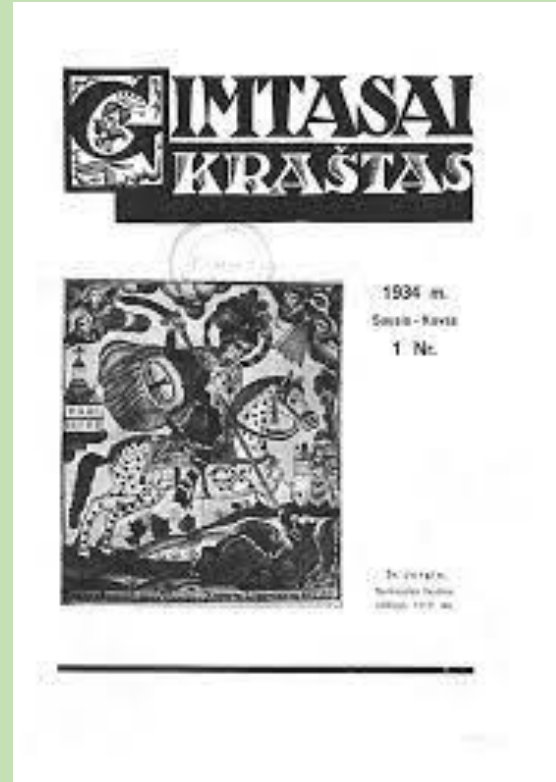
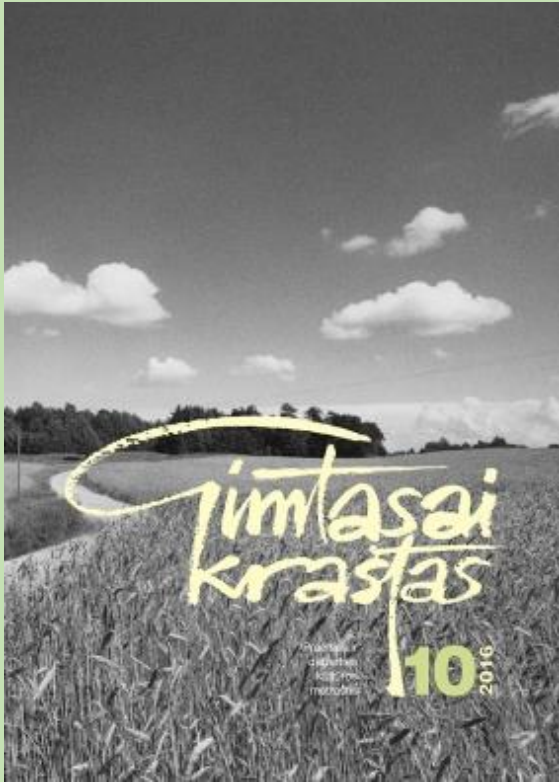
Opracowania litewskich etnologów

Opracowania litewskich etnologów

„DOM LITWINA“

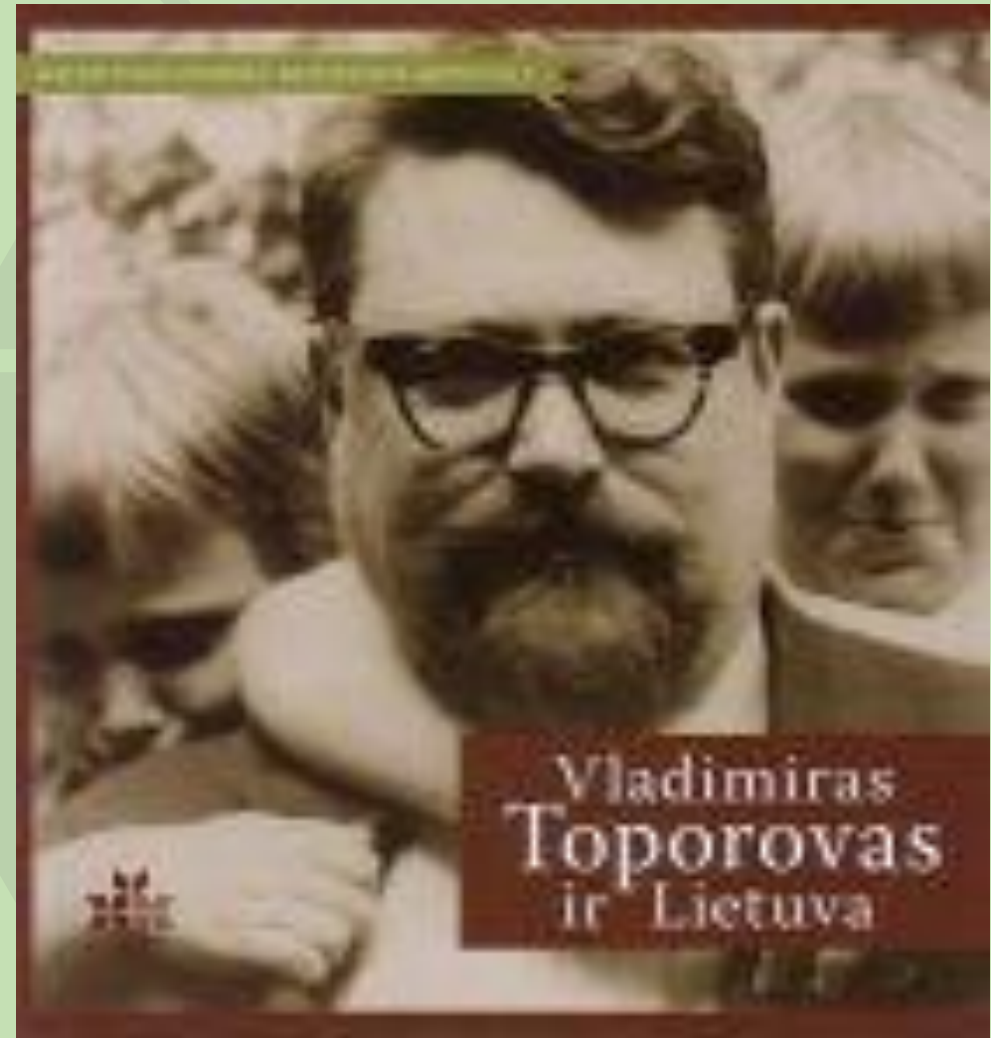
Opracowania litewskich etnologów

Gimtasai kraštas, pismo krajoznawcze wydawane w 1934–1940 w Szawlach, 1940–1943 w Kownie, 1943 r. – w Wilnie.

Współpraca lituanistów i badaczy folkloru litewskiego z V. N. Toporowem

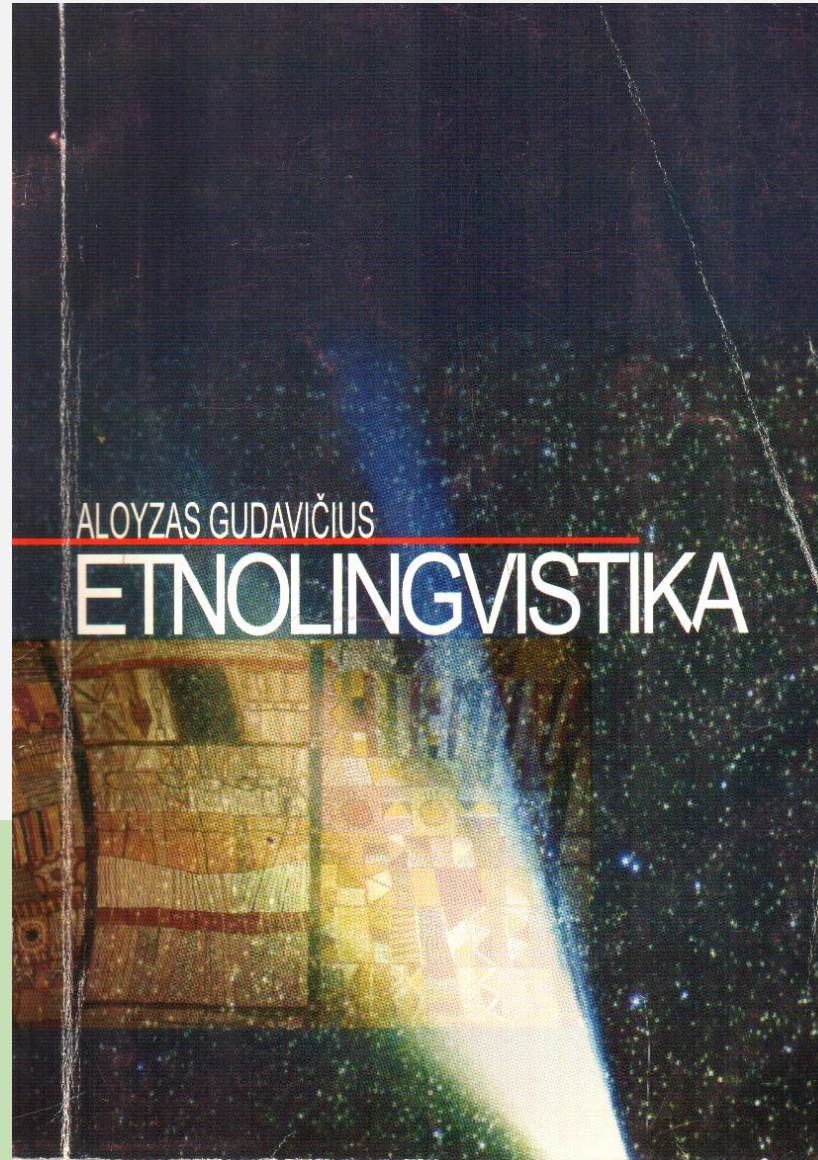
Vytautas Mažiulis, Zigmas Zinkevičius, Algirdas Sabaliauskas, Juozas Balčikonis, Malchioras Račkauskas, Bronė Vosylytė, Aleksandras Vanagas, Aloyzas Vidugiris, Simas Karaliūnas, Jonas Palionis, Jonas Kazlauskas, Tamara Buch, Vladas Grinaveckas, Elena Grinaveckienė, Aldona Jonaitytė, Bornius Savukinas

Norbertas Vėlius, Nijole Laurinkienė, Dainius Razauskas

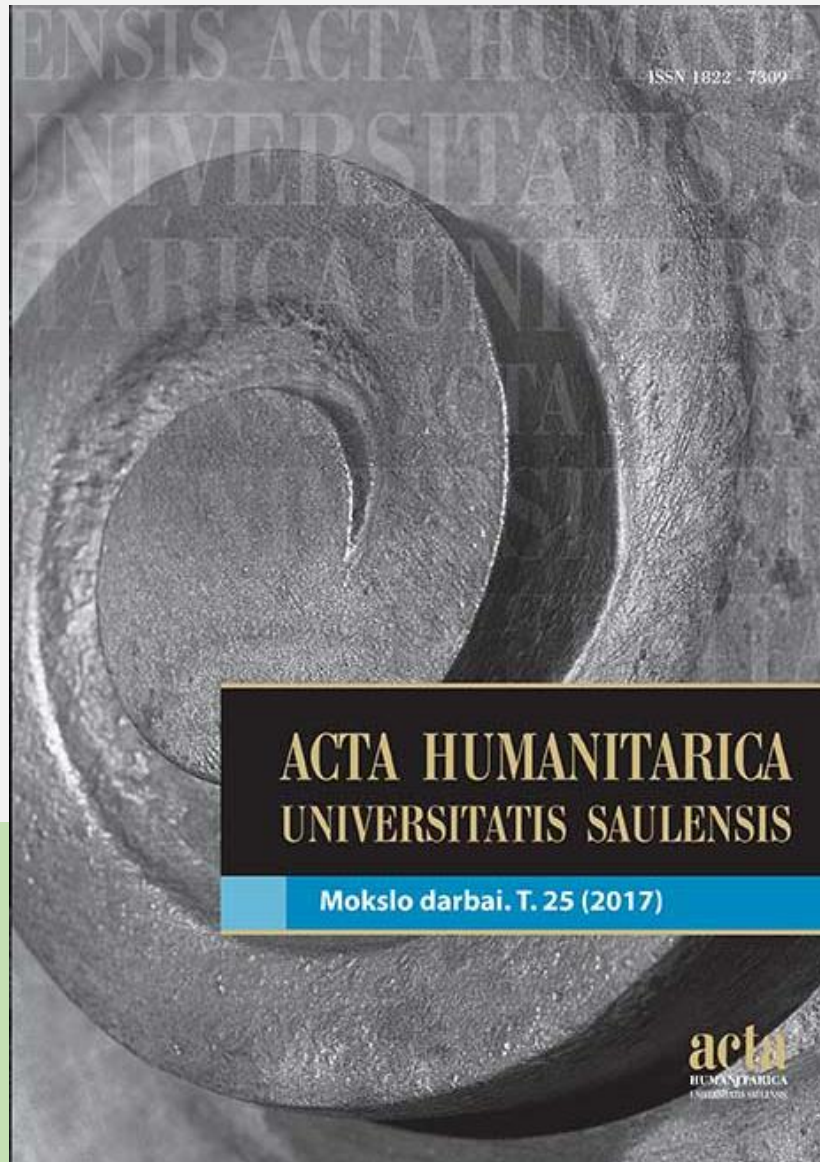
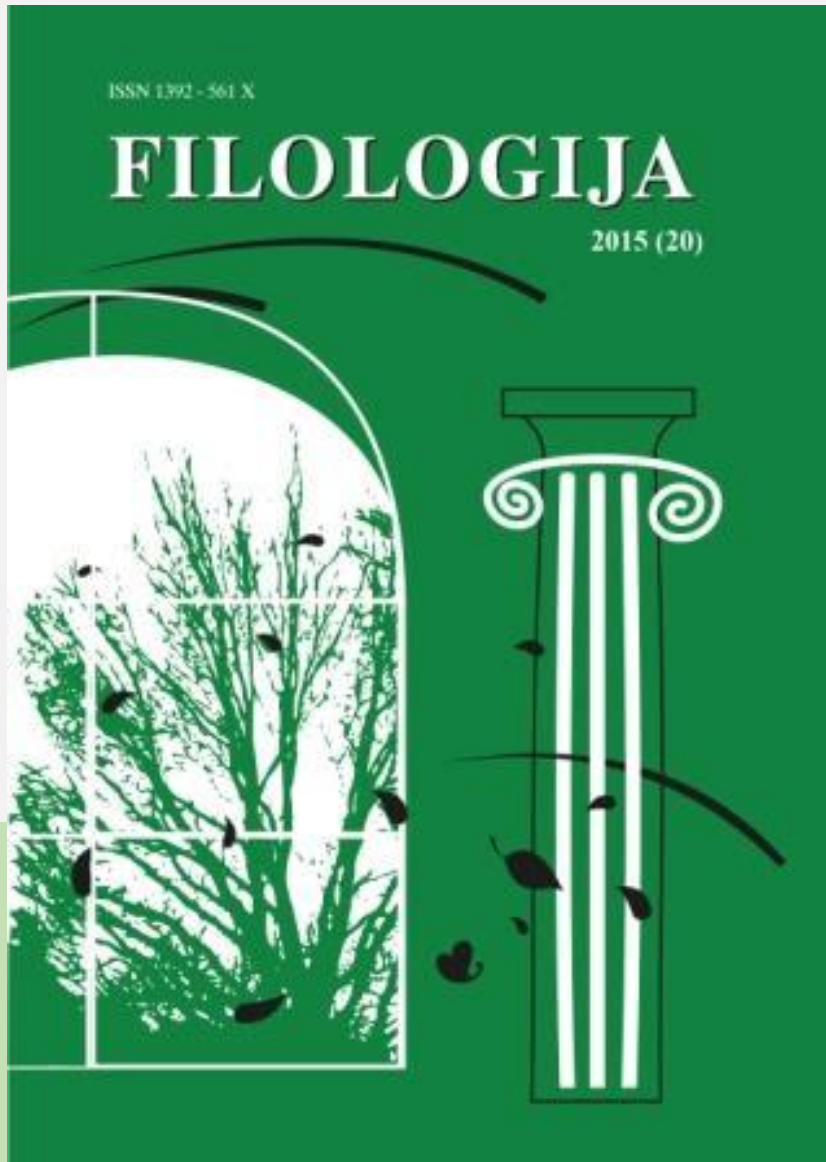

Балто-славянский сборник; Балто-славянские исследования

- **Балто-славянские исследования—XX: Сб. науч. трудов.— М., 2019. — 480 с.**
 - *Н. Лауринкене.* Мифический образ неба в балтийской традиции
 - *Р. Бальсис.* Язычество балтов: человеческие жертвоприношения
 - *Д. Разаускас.* Символика отношения «рыба—птица» и его метафизические контексты

Badania
etnolingwistyczne
na Uniwersytecie
w Szawłach

Czasopisma

Metafory konceptualne w dyskursie publicznym

Būdvytė-Gudienė A., Gudavičius A., Jurgaitis N., Papaurėlytė-Klovienė S.,
Toleikienė R., 2014,

*Konceptualiosios metaforos viešajame diskurse. Konceptualiųjų metaforų
žodynas,*

Vilnius: BMK.

Zob. Etnolingwistyka, t. 29

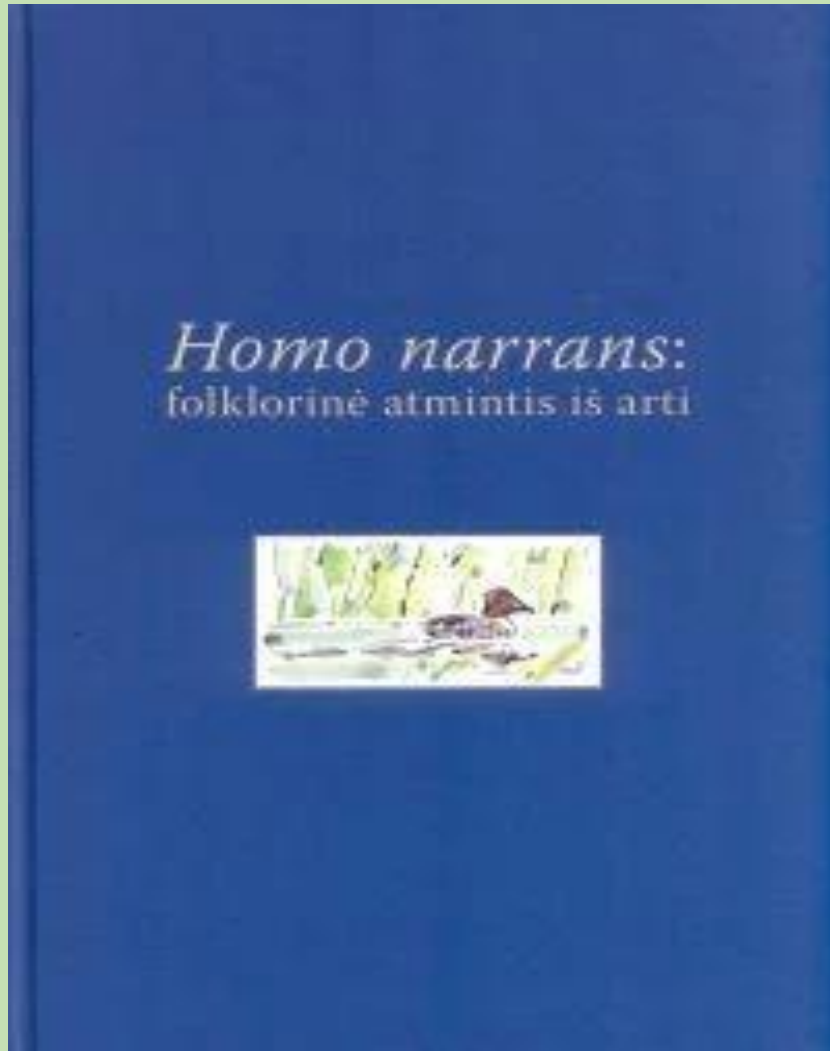

Birutė Jasiūnaitė

Lietuvių VELNIA VARDŽIAI

Badania prowadzone w Instytucie Literatury Litewskiej i Folkloru

We współczesnej nauce narracja jest postrzegana nie tylko jako specyficznie ukształtowany tekst, ale również jako umiejętność poznawcza.

Zdolność do opowiadania i przekazywania w akcie komunikacji treści własnej pamięci jest kluczem do rekonstrukcji tożsamości – zarówno w jej wymiarze jednostkowym, jak i zbiorowym.

Niełatwego wyzwania rekonstrukcji tożsamości Litwinów – na podstawie związanych z litewskim folklorem wielkich i małych narracji – podjęli się autorzy prac zgromadzonych w monografii *Homo narrans: folklorinė atmintis iš arti* (red. B. Stundžienė, Wilno 2012).

D. Gocół, *Człowiek w świecie opowieści*, "Pismo Folkowe" 2019, nr 144 (5), s. 37.

Powojenne Wilno

<http://pokariovilnius.lti.lt/>

POKARIO VILNIUS

[ABOUT THE PROJECT](#)

[POST-WAR VILNIUS](#)

[OUR RESPONDENTS](#)

[AUDIO RECORDINGS](#)

[VIDEO RECORDINGS](#)

[INTERVIEW TEXTS](#) ▾

[PHOTOS](#)

[CONTACTS](#)

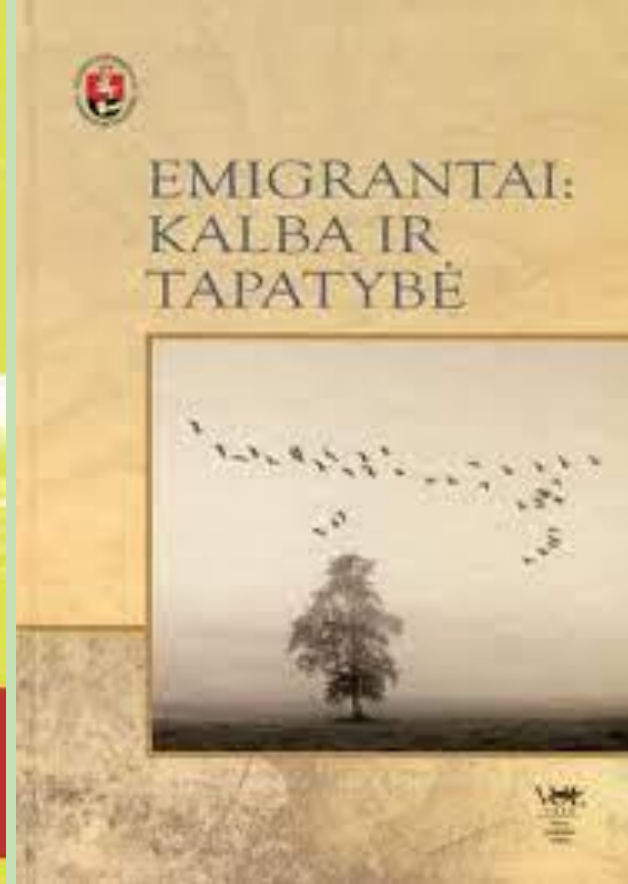
Our Respondents

In the course of implementing the project, 50 interviews were performed, producing over 100 hours of audio and video recordings. The respondents include people of different age, ethnic and social backgrounds, and characterized by rather diverse experiences of living in the post-war Vilnius.

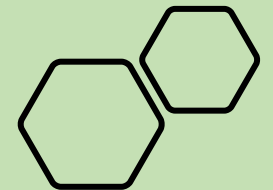
Seven respondents have been born in the 1920s, three – in the 1950s. The majority of respondents have been born in the 1930s and 1940s.

Sixteen among our respondents are men, others are women. We interviewed five people of Polish nationality, four Jews and two Russians; all the rest are Lithuanians. Six interviews were carried out in Russian, others in Lithuanian.

Badania socjolingwistyczne

**Badania
gwaroznawcze o
podłożu
etnolingwistycznym**

Centrum Polonistyczne
Uniwersytetu Wileńskiego

Platforma
GWARY POLSKIE NA LITWIE
<http://www.lenkutarmes.flf.vu.lt>

<http://www.lenkutarmes.flf.vu.lt/>

Lietuvos lenkų tarmės

2016 metų elektroninis leidinys, ISBN 978-609-459-803-6. Redaktorė Kristina Rutkowska

Vilniaus universitetas, Filologijos fakultetas, Polonistikos centras

Apie svetainę ▾

Žemėlapiai ▾

Vietos ▾

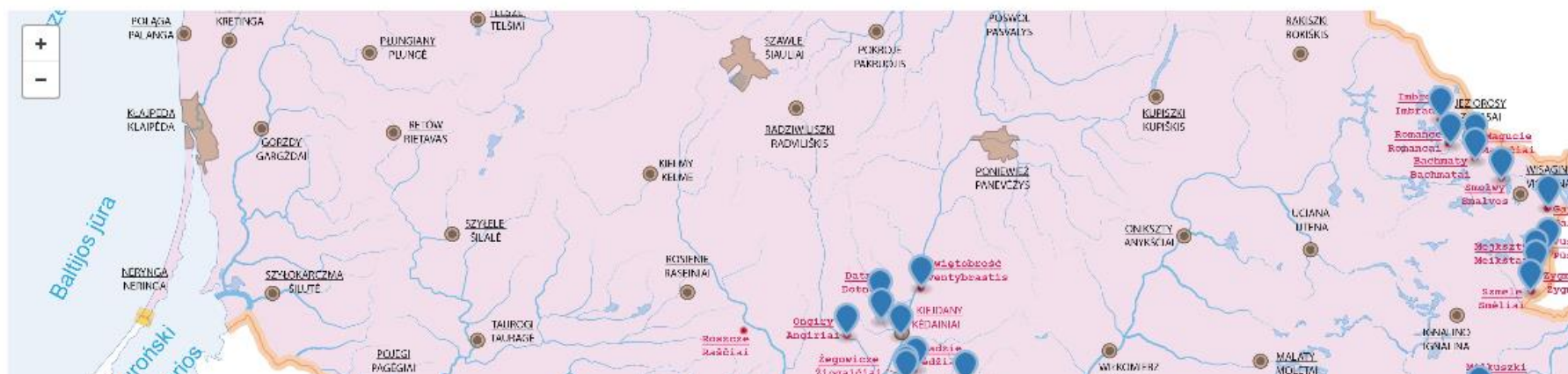
Naratyvai ▾

Mokslo straipsniai

Žodynas

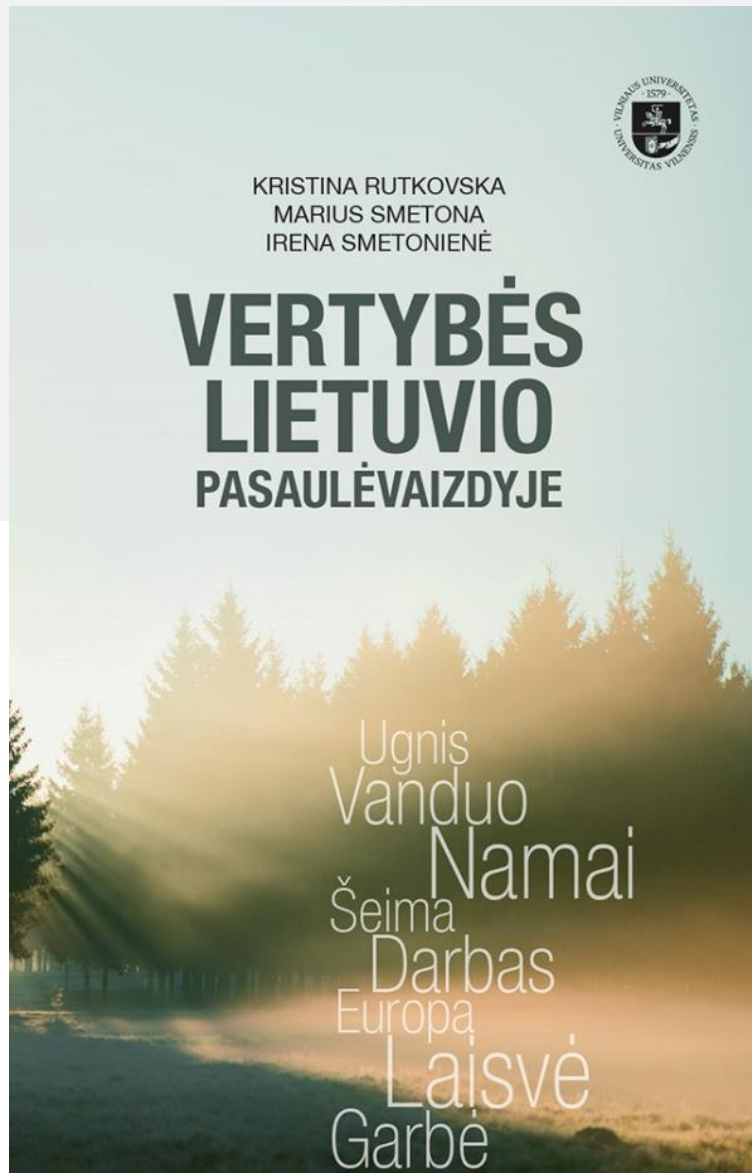
Bibliografija

Kronika

Współpraca w ramach EUROJOS

•••••
•••••

Opracowania konceptów w języku litewskim

Badania nad litewskimi i polskimi nazwami wartości

<https://www.journals.vu.lt/open-series/issue/view/1706>

Vertybės lietuvių ir lenkų kalbų pasaulėvaizdyje

Vertybės
lietuvių ir lenkų kalbų pasaulėvaizdyje

Wartości
w językowym obrazie świata Litwinów i Polaków

1

VILNIAUS UNIVERSITETO LEIDYKLA

Tęsiant tarptautinio projekto *Vertybės lenkų ir lietuvių kalbų pasaulėvaizdyje* dalyvių tyrimus, šiame rinkinyje skelbiame straipsniai, parengti pagal pranešimus, 2020 m. rugsėjo 24–25 d. skaitytus Vilniaus universitete surengtame kognityvinės etnolingvistikos seminare *Liudiškasis, tautinis, daugiatautis ir daugiakultūris paveldas*. Straipsnių autoriai nagrinėja šiuolaikinės globalizacijos kontekste svarbius konceptus: tėvynė, tauta ir valstybė, patriotizmas, pagarba, pyktis, baimė ir gėda, tiesa, melas. Žvelgiama į žmogaus ir pasaulio santykius jaunimo vertybių pasaulyje, kaimyno įvaizdį lietuvių publicistikoje, pateikiama semantinė keleto būdvardžių analizė. Šiame tome taip pat skelbiama metodologinių svarstymų apie baltams ir slavams bendrų vertybių tyrimus, leksikografiniais šaltiniais (bendrinės kalbos ir tarmių bei frazeologijos žodynais) ir tekstyvais grįstą straipsnių, kuriuose siekiama atskleisti pasaulio vaizdą kalboje. Analizuojamos liaudies kultūroje svarbios sąvokos (namai, motina, duona, rugys), įvairiais aspektais nagrinėjama mitologinių būtybių, žvaigždžių, spalvų samprata pasaulėvaizdyje. Apžvelgiami tikėjimų motyvai sakytinėse istorijose, aksiologiniai aspektai šiuolaikiniuose naratyvuose, religiniai motyvai reklamoje, XVI–XVII a. jėzuitų religiniai ir didaktiniai siekiai. Nagrinėjant keliamas problemas plačiai remiamasi turtingu abiejų tautų paveldu.

Tom wpisuje się w nurt badań realizowanych w ramach międzynarodowego projektu *Wartości w językowym obrazie świata Polaków i Litwinów* i przynosi referaty wygłoszone w ramach seminarium lingwistyki antropologiczno-kulturowej i kognitywnej, które odbyło się na Uniwersytecie Wileńskim 24–25 września 2020 roku pt. *Dziedzictwo ludowe, narodowe, wieloetniczne i wielokulturowe*. Artykuły publikowane w zbiorze dotyczą ważnych w zglobalizowanym świecie konceptów takich, jak: ojczyzna, naród i państwo, patriotyzm, szacunek, gniew, strach i wstyd, prawda czy kłamstwo. Na łamach tomu prezentowane są relacje człowiek – świat w świetle wartości młodzieży, obrazy sąsiada w publicystyce litewskiej oraz analizy semantyczne wybranych przymiotników. W zbiorze nie zabrakło również artykułów o charakterze metodologicznym na temat badania wartości wspólnych Bałtom i Słowianom, wykorzystania źródeł leksykograficznych (słowników ogólnych, gwarowych, frazeologizmów) i korpusów w rekonstrukcji językowego obrazu świata. Prezentowane są analizy ważnych pojęć z zakresu kultury ludowej: domu, matki, chleba i żyta, istot mitologicznych, gwiazd czy kolorów, Omawiane są funkcje opowieści wierzeniowych w tekstach historii mówionej, aspekty aksiologiczne współczesnych narracji oraz wykorzystanie pojęć religijnych w tekstach reklamowych, a nawet aspiracje religijne i dydaktyczne jezuitów. Spektrum problemów składa się na bogate dziedzictwo obu narodów.

ISBN

krygnas.vu.lt zurnalai.vu.lt

Vertybės lietuvių ir lenkų kalbų pasaulėvaizdyje

Vertybės
lietuvių ir lenkų kalbų pasaulėvaizdyje

Wartości
w językowym obrazie świata Litwinów i Polaków

2

VILNIAUS UNIVERSITETO LEIDYKLA

Projekt naukowo-edukacyjny „Wartości w językowym obrazie świata Polaków i Litwinów”

Podczas drugiego seminarium etnolingwistycznego wygłoszono 29 referatów, a udział w nim wzięli naukowcy z :

- Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie,
- Instytutu Sławistyki PAN w Warszawie,
- Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie
- Uniwersytetu Wrocławskiego, Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
- Państwowej Wyższej Szkoły Wschodnioeuropejskiej w Przemyślu,
- Akademii Ignatianum w Krakowie,
- Uniwersytetu Marcina Lutera w Halle i Wittenberdze,
- Instytutu Języka Litewskiego w Wilnie,
- Litewskiego Instytutu Literatury i Folkloru w Wilnie,
- Uniwersytetu Wileńskiego.

Referaty litewskich badaczy

Irena Smetonienė (Vilnius, Lithuania), Chleb w świadomości współczesnego człowieka.

Marius Smetona (Vilnius, Lithuania), Žemė (land) in the Dialectic Discourse.

Vilija Sakalauskienė (Vilnius, Lithuania), Obraz człowieka jako członka wspólnoty w litewskich paremiach ludowych.

Jūratė Pajėdienė (Vilnius, Lithuania), Wyobrażenia senne Żmudzinów utrwalone w dyskursie potocznym (na podstawie dziedzictwa kulturowego z II połowy XX wieku).

Vilija Ragaišienė (Wilno, Litwa), Obraz śmierci w gwarach południowoaukisztockich.